

obljetnice

PRILJE 115 GODINA SPIRIDON GOPČEVIĆ, JEDAN OD NAJKONTROVERZNIJH ASTRONOMA U POVIJESTI, »OTKRIO« JE LOŠINJ KAO NAJBOLJE MJESTO ZA PROMATRANJE NEBESKIH TJELA

Arhipelag najzvjezdanijeg neba

Iako je svjetlosno zagađenje sve veći problem, otočani još uvijek imaju privilegij, za koji su uskraćeni žitelji velikih gradova, da noću vide zvjezdano nebo pa Grad i Astronomsko društvo namjeravaju obnoviti zvezdarnicu i u Malom Lošinju formirati astronomski muzej i biblioteku

Zgrada u Ulici Spiridona Gopčevića 27 čeka obnovu i nove zvezdoznance i zaljubljenike u nebeske širine

Piše IRA Cupać Marković

Ljudi na otoku oduvijek su bili orijentirani na more i vrijeme, a da bi se razumjelo more i meteorologiju, dobro je što više znati o nebu i zvijezdama. Stoga otočani svoj pogled, mnogo više od ljudi kopna, upućuju nebu i nebeskim visinama. O bojama neba, načinu na koji se nakupljaju oblaci, kako je zašlo Sunce, u kojoj je fazi Mjesec, ovisi i to hoće li čovjek otoka isplivati ili ne, hoće li na ribe ili neće... Svakom djetetu s otoka tata i mama, nonić i dida, znat će pokazati Velikog i Malog medvjeda, Sjevernjaču, znat će objasniti ili barem ukazati da morske mijene, plima i oseka, zavise o Suncu i Mjesecu.

Iako je svjetlosno zagađenje sve veći problem, otočani još uvijek imaju privilegij, za koji su uskraćeni žitelji velikih gradova, da noću vide zvjezdano nebo. A kad su u pitanju zvijezde i planeti, Lošinj je u odnosu na druge sredine dodatno privilegirani, jer je to otok za koji je svjetski priznat znanstvenik, astronom, Spiridon Gopčević, alias Leo Brenner, rekao da na cijeloj zemlji nema mjesta koje bi pružalo bolje uvjete za zvezdarnicu i promatranje zvezdanog neba.

Godina obljetnica

Bio je to razlog da je Gopčević, jedan od najkontroverznijih astronoma u povijesti ove znanosti, prije 115 godina izabrao upravo Mali Lošinj za mjesto u kojem je izgradio zvezdarnicu. Zvezdarnice na Lošinju više nema, ali posljednjih godina na zasadama Gopčevića, obnavlja se »zvezdana« priča ovog otoka, a ovogodišnje visoke obljetnice bile su dodatni poticaj da se astronomske teme na otoku dodatno obilježe i to tijekom cijele godine. Još početkom godine na ulazu u

središte grada postavljena je zidna slika koja podsjeća na obljetnice, u travnju je obilježena »Jurijeva noć«, u spomen na Jurija Gagarina i prvi odlazak čovjeka u svemir, organizira se gledanje noćnog neba teleskopima s gradske rive, održavaju se koncerti, predavanja, izložbe, a sve s ciljem popularizacije astronomije među otočanima, ali i valorizacije u turističkoj ponudi, pa se pomalo astronomija na otoku zaokružuje i kao svojevrsni lošinjski turistički proizvod. Događanja organiziraju Astronomsko društvo Leo Brenner, Zajednica tehničke kulture, Grad i Turistička zajednica. Taj niz cjelogodišnjih manifestacija objedinjen je pod zajedničkim nazivom »Arhipelag najzvjezdanijeg neba« i njime se Lošinj uključio u obilježavanje Međunarodne godine astronomije, koju su za ovu godinu proglasili Ujedinjeni narodi – UNESCO i Međunarodna astronomska unija (IAU). Osim ovoga glo-

balnog obilježavanja Lošinj ima dodatne razloge za afirmaciju zvijezda jer ove se godine obilježavaju i dvije lokalne obljetnice, i to 115 godina formiranja nekadašnje Zvezdarnice »Manora«, koja je s radom prestala 1909. godine te 15 godina od osnutka Astronomskog društva »Leo Brenner«.

»Manora Sternwarte«

Upravo je Spiridon Gopčević – Leo Brenner jedan od glavnih i odgovornih da lošinjska astronomska priča ima što ispričati, a počinje u rujnu 1893. godine, kada Gopčević dolazi u Mali Lošinj i gdje gradi zvezdarnicu »Manora Sternwarte«, a koja je radom počela 5. svibnja 1894. godine. Gopčević Lošinj nije izabrao slučajno, na otok ga je dovela strast za astronomskim promatranjima, a zadržala idealna pozicija otoka. Naime, Gopčevićeva potraga za idealnom lokacijom za promatranje noćnog neba trajala je dugo, nakon

vrijeme najpoznatiji po tome što jedan od kratera na Mjesecu nosi njegovo ime – krater Brenner, a ime mu je dao Gopčevićev višegodišnji prijatelj i priznati njemački astronom Phillip Fauth (1867. – 1941.). Osim Gopčevića, od hrvatskih znanstvenika, čast da njihova imena nose mjeseci krateri pripala je još samo Nikoli Tesli, Andriji Mohorovičiću i Ruđeru Boškoviću.

Gopčević je 1909. godine zapao u financijske teškoće, prodao je opremu lošinjske Zvezdarnice, napustio je otok i otišao u Ameriku.

»Manora« preselila u Blace

Zanimljivo je da je njegov teleskop 1926. godine kupio don Nikola Miličević (1887. – 1963.), posljednji upravitelj franjevačkog samostana u pustini Blaca na Braču, koji se u Beču školovao za astronoma te se u Blacama uglavnom bavio problemima nebeske mehanike, opažanjima dvojnih zvijezda i tragao za kometima i pojavama novih zvijezda. Tako su dva otoka povezale astronomija, zvezdane i nebeske teme, a zahvaljujući Koradu Korleviću i zalaganju Zvezdarnice »Višnjana«, Međunarodna astronomska unija je prije dvije godine prihvatila da se dva asteroida otkrivena sa Zvezdarnice u Višnjaju, nazovu po Malom Lošinju i Braču, čime je dodatno povezana zajednička astronomska povijest ova dva otoka. Oprema iz lošinjske Zvezdarnice »Manora« i danas se nalazi u samostanu Blace, a osim glavnog instrumenta, teleskopa refraktor od 178 milimetara promjera objektiva i 2680 milimetara žarišne daljine koji je proizvela firma Reinfelder i Hertel iz Münchena, ovaj samostan čuva i još neke primjerke Gopčevićeve astronomske opreme kao i biblioteku Zvezdarnice »Manora«.

Inače, Grad i Astronomsko društvo imaju namjeru obnoviti zvezdarnicu i u Malom Lošinju formirati astronomski muzej i biblioteku, pa se na tim projektima radi već nekoliko godina, a svi ovi programi popularizacije astronomije dio su tog dugoročnog projekta, kojim se želi na Lošinju poticati i unaprijediti astronomska znanstvena misao.

Spiridon Gopčević (Leo Brenner)

Kontroverzni astronom

Spiridon Gopčević (Leo Brenner), rođen je u Trstu, 9. srpnja 1855. godine. Godina i mjesto njegove smrti su nepoznati, a spominju se 1928. i 1937. godina. Gopčević potječe iz bogate trčanske obitelji, otac mu je bio brodovlasnik, porijeklom iz mjesta Podi nedaleko Hercegovog. Imao je impozantnu flotu jedrenjaka, ali je poslovno propao za Krimskog rata, a život je okončao samoubojstvom 1861. godine.

Spiridon Gopčević živio je u mnogim mjestima, bavio se različitim poslovima, novinarstvom, politikom, spisateljstvom, astronomijom, glazbom. Spominje se da je govorio i pisao 13 jezika i služio se s još 13! Bio je pustolov i kontroverzna figura svjetske astronomije. Godine 1893. sa suprugom dolazi na Lošinj i zvezdarnicu »Manora« naziva imenom svoje supruge, bogate austrijske plemkinje zahvaljujući kojoj je, nakon zatvora u koji je dospio zbog svojih proturežimskih novinarskih napisa, uspio dobiti novčanu potporu austrijske vlade i otići iz Beča. S otvaranjem lošinjske Zvezdarnice počinje njegova astronomska karijera i djelovanje pod pseudonimom Leo Brenner. Radove su objavljivali najpoznatiji astronomski časopisi, a dopisivao se i s najznačajnijim astronomima onoga vremena – Lowellom, Wolfom, Palisom, Fauthom i Kučerom.

U samostanu Blace na Braču nalazi se velik dio Gopčevićeve ostavštine